

Identitet i identiteti

Prema finalu

Sažetak: *U ovom radu autor govori o identitetima u granicama suvremenih globalizacijskih manipulacija i stremljenja koja imaju za cilj demonstriranje moći i sužavanje prostora ljudske slobode i dostojanstva. Otvara pitanje smisla i orijentacije u aktualnoj zbilji masmedijske i potrošačke dehumanizacije.*

Ključne riječi: *Identitet, identiteti, mediji, medijska politika, potrošač, duh, ljudsko biće, vjera, duh.*

Uvod

O bilo kojem fenomenu može se govoriti i pisati na najrazličitije načine, s osjetljivošću na različite dimenzije istraživanoga fenomena. Ovaj tekst okreće se kontekstu (političkom, kulturnom, civilizacijskom, te posebno masmedijskom) – kontekstu koji, prema mojim uvidima, određuju pravila igre, a samim tim i snagu argumenata. Svoje uporište tekst ima u filozofijskoj i mediološkoj orijentaciji, vrlo suvremenoj i relativno nepoznatoj. No i unutar te orijentacije, pokušao sam razviti pristup koji o fenomenima ne govori matematičkom preciznošću nego riječju koja bi željela zazvoniti u uhu slušatelja/čitatelja. Vjerujem da će moji prijatelji među kršćanskim teolozima te moji židovski prijatelji razumjeti da je u temeljima mog pristupa poštovanje vjere kao nezaobilaznog dijela ljudskoga traganja za smislom i odgovorima. Jednako tako vjerujem da će kritičke riječi koje će biti upućene institucijama svih velikih jednobozračkih vjera biti moj skroman, tko zna možda i pogrešan, način da se pomogne ljudima u vjeri i vjeri u ljudima.

1.

Svjetski sukob najvećih svjetskih religija neminovan je, ukoliko se pod kontrolu ne stave manipulatorski mehanizmi globalnih ekonomija, ukoliko se kontroli medijskog manipuliranja ne usprotivi istom onom razinom kojom se pristupa kontroli naoružanja u svijetu.

Masmediji su danas najopasnije oružje na svijetu.

Nuklearno oružje ubija izvana: ruši, spaljuje, uništava tijelo. Imperijalizam multinacionalnih medijskih korporacija nastupa perfidnije:

- nudi trenutno zadovoljstvo, ali dokida mogućnost sreće,
- nudi emitiranje života pred našim očima 24 sata na dan na bezbroj kanala, ali odbija nas od nakane da jednostavno živimo ovaj život,
- proizvodi zatvor bez zidova u kojega ulazimo svojom voljom, u kojemu bivamo inficirani sadržajima koji nas čine ovisnim...

Identiteti su danas, nerijetko, masmedijske sjene, sjene ponavljanja, manipuliranja, prešućivanja, preneglašavanja...

Identiteti se bude pred naletom masmedijske industrije koja pod krinkom zabave i informiranja provodi pauperizaciju žitelja trećega svijeta. Ona pod krinkom zagovaranja sloboda zagovara uglavnom slobodu tržišta za prodaju proizvoda koji se oglašavaju na medijskim nositeljima tog imperijalizma.

Demokracija je odavno već prisiljena oblačiti ruho masmedijskih sadržaja jer je bez tog ruha neprihvatljiva za igru spektakla u koju su umotani svi novi oblici osvajanja svijeta. Što je demokracija danas najbolje znaju Hollywood, CNN, ABC, FOX NEWS, BBC, i slične korporacije. (T bismo se mogli pozivati na autoritete poput McLuhana, Deborda, Postmana, Debraya ili Chomskog). Ali krenimo korak dalje.

Svijet je u opasnosti jer je zadnja linija obnove globalizacijskih napada na identitet – ljudska vjera, odnosno institucionalno, religija.

Razlog navedenom procesu ne vidim u Huntingtonovom sukobu civilizacija nego u prirodnoj i očekivanoj reakciji regija, država, nacija, lokalnih zajednica – na nekontrolirano manipuliranje sadržano u logici globalnih medija kao izvršitelja, pronositelja i zagovornika uništavanja svega različitoga, svega nespojivoga s industrijom osvajanja pomoću medijske zabave spektakularnih priča...

Privatne multinacionalne medijske korporacije su privatni businessi. Demokracija koja je o njima ovisna nema pravo ulaziti u strukturu i odnose unutar korporacija. Istovremeno te korporacije, bogatije i snažnije od mnogih vlada, mijenjaju budućnost pozivajući se na slobodu medija. Sloboda je ušla u područje paradoksa. Zagovarana je od strane biznismena (jer je srezana na slobodu prodaje), a da istovremeno netransparentnim drži sve neslobode svojih djelatnika, oblike rada u industrijskim (neoporezovanim) kolonijama trećega svijeta, te načine stvaranja i provođenja svjetskih političko-medijskih histerija.

Sateliti su odavno već započeli preslikavati poželjne slike iz zemalja vlasnika satelita u sve zemlje svijeta. Cilj je bio pretvoriti Globalno selo u filmski studio. Ili kako to Giddens kaže u Odbjeglom svijetu: "Sovjetski i istočnoeuropski režimi nisu bili sposobni spriječiti prijem zapadnih radio i TV programa. Televizija je izravno sudjelovala u revolucijama 1989, koje su s pravom prozване prvim 'televizijskim revolucijama'. Ulične prosvjede u jednoj zemlji pratilo je televizijsko gledateljstvo u drugoj te onda i

samo u velikom broju pohrlilo na ulice.”¹ Sličnu situaciju imamo danas kada društvene mreže prenose društvene nemire iz države u državu. Sličnost ima i svoju razliku: Današnje društvene mreže razvijaju višesmjerni oblik komunikacije koji unatoč svim prividima, površnostima komuniciranja ili postojanjima baza podataka o svakome činu – predstavljaju napredniji oblik komunikacije od emitiranja programa iz centara emitiranja i moći.

Ima nečeg kaskadanskoga u bezličnosti koju oko sebe šire korporacije u svojoj komunikaciji sa živim ljudima. Automatska sekretarica automatizmom nudi blokadu komunikacije. Biranjem tipke 1 ili 2, ili možda 6 možete dobiti jedan od već unaprijed pripremljenih odgovora.

Osobe do kojih ćete dospjeti nisu decision makeri, one su samo vidljivi dio lanca koji nestaje u nedogledu. Svuda oko nas izrasli su obrasci ponašanja koji nas tretiraju kao brojeve, statističku činjenicu. Postali smo neinteresantni kao ljudi. To je ono što osjećamo i što budi bunt u nama.

Multinacionalne korporacije, ti globalni igrači i zagovornici slobodnog tržišta uvijek su u traganju za zajedničkim nazivnikom što šireg kruga potrošača. Ako tog nazivnika nema – zvuči alarm kojim se pozivaju dežurne osobe zadužene za kreiranje takvih nazivnika. U rezultatu imamo svjetske trendove, zvijezde koje ih zagovaraju, medije koje ih stvaraju i unose u naše kuće... U rezultatu imamo još jedan razlog za prekidanje svakodnevnih popodnevnih dosade na koju smo osuđeni kao generacija kojoj se život emitira pred očima.

Na tom putu multinacionalni jahači ruše sve identitete namećući samo jedan – identitet potrošača!

Pitanje identiteta dakle motrimo u kontekstu medijskih umnažanja, medijskih politika, ideologija masmedijskih ponavljanja, odnosno novog oblika osvajanja koja je najavio već Napoleon tezom o većoj snazi pera od mača. Današnja digitalna pera kojima se zabavno i hipnotično piše po našim dušama, nova su sredstva ratovanja. Otuda potreba pravila ratovanja i u ovom području.

2.

U pitanju o identitetu sadržana su sva naša pitanja: Tko smo, što smo, kamo idemo, na temelju čega jesmo to što jesmo, što nas napada, uništava, razvija, obogaćuje... U odgovoru na pitanje o identitetu možemo se poslužiti stavovima teologije, filozofije, biologije, fizike ili nekom od disciplina: logikom, neurolingvistikom, kvantnom fizikom...

Pitati se možemo ugroženi, napadnuti, osuđeni na istrebljenje – granica našeg odgovora sadržana je u pitanju.

¹ Giddens, Anthony, *Odbjegli svijet, Kako globalizacija oblikuje naše živote, Klub studenata sociologije Diskrepancija*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2005. str. 35

Pitati se možemo, također i svjesni da smo osuđeni na uspjeh jer je uspjeh svijeta na strani rješenja koja izrastaju na mjestima na kojima je opasnost najizraženija.

No jedno je najsigurnije. Odgovora o identitetu više nema bez kritičkog promišljanja masmedijskog konteksta koji se poput udara ovio o tijelo svakog današnjeg građanina.

U tom smislu treba interpretirati i neke svjetske nepravde, širene i održavane upravo kroz masmedijska ponavljanja neistina i globalno manipuliranje svjetskom javnošću. Tu mislim prije svega na primjer odnosa Izraela prema Palestini kao indikativan odnos za razumijevanje uloge masmedija u kreiranju virtualnih identiteta, odnosno utjecaj globalnih svjetskih medija na snaženje lokalnih nacionalnih i posebno vjerski određenih identiteta.

3.

Ljudsko je biće osuđeno da posredstvom drugoga (ljudi, pred-metnutoga svijeta, odnosa) spoznaje sebe i određuje svoje mjesto uz ili u tom drugome. To drugo može biti prijateljski nastrojeno, a može biti i neprijateljski okvir stalne opasnosti.

Identitet gradimo na rubovima provalije konformizma i/ili uništenja. Rub provalije proizvodi adrenalin, pod čijim pritiskom pojedinci, grupe ili nacije posustaju i postaju instrumenti – ili se bude, misaono i praktično, boreći se za vlastiti ugroženi identitet.

Židovski monoteizam pojavio se u okružju mnogoboštva. Ono Drugo bila je snažna, mnogoboštvom određena sredina, koja je načelo jednoga Boga dočekala neprijateljski. No danas je Izrael, kao država židovskog naroda sa 400 nuklearnih glava razmještenih na teritoriju kojim se Zapad želio iskupiti Židovima za tisućljeća ugnjetavanja – danas je ta država ono Drugo spram kojega se određuje Islam Palestine Bliskoga istoka i cijeloga svijeta.

“Izraelska država je, piše Edgar Morin, poput europskih država u prošlosti, dominatorskog i kolonizatorskog karaktera. Ono je demokratsko, parlamentarno, višestranačno, ali je njezina demokracija ograničena za građane arapskog podrijetla i općenitije za nežidove.”²

Šansu Izraelu Morin zajedno s Shmuelom Triganom vidi u oslobođanju od ideologije Zapada, pomirenju s Palestincima koji su, paradoksalno “prilika Izraelu da se ukorijeni u religiji.”³

Paradigma identiteta teritorije i nacije zastarjeli je i napušteni koncept u političkoj teoriji i praksi. No očigledno je iskoristiv kao oblik/sredstvo velikog manipuliranja s nacijama na razini svjetske politike.

² Morin, Edgar, str. 135

³ Isto str. 135

Židovska se država dakle osniva kao svojevrsna “reakcija na europski antisemitizam”⁴ posebno hitlerovski genocid za što, prema riječima ovog istaknutog židovskog mislioca – “Arapsko-muslimanski svijet nije odgovoran”⁵

Ta država nekada ponižavanih Židova u Europi danas isti obrazac poniženja nudi Palestini, arapskom svijetu, islamu, a samim tim i židovskoj vjeri. Progonjeni se, slikovito kaže Morin, pretvara u progonitelja.

Užasi koncentracijskih logora, odnosno pokušaj istrebljenja doveli su Židove na rub provalije. Sa stanovišta promišljanja o identitetu, nametnuto rješenje (osvajanje i zadržavanje silom teritorije koja je pripadala Palestini) to je bilo manipulirajuće rješenje. Bio je to još jedan (dobrovoljni) izgon Židova i to u područje u kojemu će zbog stalne opasnosti sačuvani narod postati narod ratnika koji silom opstaje istovremeno bivajući poligonom najveće svjetske vojne sile, istovremeno negirajući sve bitne odrednice vjere.

“Legitimni palestinski otpor rođen 1956. godine organiziran je 1964. godine u PLO. Nastavak izraelske kolonizacije palestinskog teritorija, sudbina milijuna izbjeglica po logorima u susjednim arapskim zemljama, vojna nemoć Palestinaca, lišavanje građana njihovih prava, doveli su PLO do terorističkog djelovanja kao posljednjeg očajnog oblika borbe za priznavanje, te odgovora na terorizam države Izrael.”⁶

Država Izrael svojim je ulaskom u Identitet svih Židova svijeta, smatra Morin omogućila paradoks: suosjećanje s nekadašnjim žrtvama koristi se za opravdavanje politike jedne države kao instrumenta jedne svjetske kolonijalne politike koja se provodi naizgled mirno, ali koja u osnovi modulira oblike rata prema potrebama svoje najveće svjetske industrije oružja, svoje ekonomije i svojim geostrateškim ciljevima. Sjećanje tako postaje, dodaje Morin “U službi kolonijalne politike” a “tabu poštivanja proteklog židovskog mučeništva postaje tabu šutnje o palestinskoj tragediji.”⁷

Prešućivanjima tog državnog terorizma Izraela kao nosača kolonijalne politike Amerike u području vjerskog pupka svijeta – događa se da na površinu isplivava samo reakcija.. Reakcija se proglašava terorizmom jer se o njegovu kontekstu (uglavnom) ne govori. Fatalizam je uzrokovan determinirajućim nasiljem. Fokusiranje na dio problema oblik je manipuliranja moguć isključivo upravljanjem kreiranja slike svijeta uz pomoć masmedijskih multinacionalnih korporacija koji lukavu medijsku igru prodaju pod istinu.

“Ono što bi, zaključuje Morin, da je počinjeno protiv nekog zapadnog naroda bilo osuđeno kao čudovišno, komentatori nalaze tek pogrešnim i opasnim”. Riječ je, prema Morinu o sljedećim oblicima nepravde:

- zatvaranje Cisjordanije u novi geto,
- okupacija južnog dijela Libanona,

⁴ Isto, str. 187

⁵ Isto str. 185

⁶ Isto, str. 185/186

⁷ Isto str. 197

- neprekidna bombardiranja,
- upadi izraelske vojske u evakuirane predjele,
- ponovna kolonizacija palestinskog teritorija,
- nove cestovne mreže rezervirane samo za Izraelce,
- obamiranje palestinskog Jeruzalema rušenjem zgrada i kuća,
- ubojstva nenaoružanih prosvjednika,
- rafalne paljbe iz helikoptera na bacače kamenja,
- otvaranje tunela kao iskazivanje prezira prema nečemu što je muslimanima sveto.⁸

Ovaj primjer Morinove interpretacije odnosa Izraela prema židovstvu, odnosno iskorištavanja jednog identiteta za praktične geo-političke i vojne ciljeve – razumijevanju identiteta dodaje još jednu bitnu dimenziju: pitanje – koji je identitet pravi, a koji je nastao političko-medijskim manipuliranjima.

4.

Amin Mallouf jedan je od intelektualaca koji detektiraju tektonske promjene koje se zbivaju s pojmom identitet. On u svom djelu *U ime identiteta* upozorava kako se te riječi treba čuvati. Smisao te poruke nije da identitet ne treba razvijati, niti da je identitet nešto samo po sebi negativno. Maalouf vidi da s površnošću kojom nerijetko pristupamo ovom fenomenu, s lijenošću duha svođenja različitih ljudi na problematične zajedničke nazivnike, s lakoćom pretvaranja običnih ljudi u ubojice u ime identiteta – moramo shvatiti kako neke stare i nove odrednice ovog fenomena mogu snažno utjecati na rađanja negativnih energija i zla u pojedincima i čitavim narodima.

I doista. Ljudski je duh vezan spojenim posudama elektroničkih, satelitskih, digitalnih, mobilnih medija. Trenutno reagiramo na sreću, nesreću, bijedu, prevaru, laž, lijepu riječ, dobro djelo...

Svjesno ili nesvjesno osjećamo globalizacijske okove koji ispod estetski dotjerane površine kriju stare dobro poznate kolonijalne namjere. Prije podjarmljivanja potrebno je jezički, moralno, politički, geodetski – poravnati teren. Otpori takvim unificiranjima pojavljuju se spontano, na očekivanim i neočekivanim mjestima. Maalouf kaže “Kad čovjek osjeti da njegov jezik preziru, da se njegovoj vjeri izruguju, da se njegova kultura omalovažava, onda on reagira tako da razmetljivo ističe znakove svoje različitosti.”⁹

Identitet se, a to i primjer Bošnjaka muslimana pokazuje – budi kao nasušna potreba okupljanja u borbi za opstanak. Preživljavanje traži oslonac. Pronalazi ga u onome što je djelomice zaboravljeno, što je djelomice žrtvovano poradi zajedničkog življenja s drugima, pronalazi ga u onome na što ga osuđuju i zbog čega ga progone.

⁸ Usporediti sa str. 191

⁹ Mallouf, Amin, *U ime identiteta*, str. 43

Što može dati snagu tom proganjanom omalovažavanom, napadanom i istrebljivom? Upravo to što je proganjano, omalovažavano, napadano, istrebljivano – to je vjera.

“Nema sumnje”, piše Maalouf, “da ubrzana globalizacija izaziva kao reakciju, pojačanu potrebu za identitetom i također, zbog egzistencijalne tjeskobe koja prati tako nagle promjene, pojačanu potrebu za duhovnošću. Dakle jedino vjerska pripadnost donosi, ili barem nastoji donijeti, odgovor na te dvije potrebe.”¹⁰

5.

“Dobiti identitet – pišu Berger i Luckmann u Socijalnoj konstrukciji zbilje – uključuje i to da ti biva pripisano određeno mjesto u svijetu” Pitanje o identitetu uvijek je dakle i pitanje o onom drugom, pitanje o svijetu u kojemu naš identitet biva priznatim.

Kakav je taj svijet koji stoji na vratima samoizgradnje, samopriznavanja identiteta?

Živimo u svijetu u kojemu nekoliko multinacionalnih medijskih korporacija upravlja svjetskom industrijom slobodnoga vremena. Ta industrija reklamira i prodaje svjetonazore i oružje. U ime demokracije skidaju se nepoćudne demokratski izabrane vlade. U ime Boga nebo se dijeli na onoliko komadića koliko ima poćudnih hijerarhijskih zastupnika ideje svevišnjeg i neizrecivoga.

Što je Bošnjak u svijetu u kojemu milijarde streme happyendu filma? Što je bosanski stećak u svijetu nuklearne energije?, GMO prehrane...

6.

Ima situacija u kojima ljudsko pravo može biti uskraćeno unatoč jasnim zakonima i dobroj pravnoj regulativi. Nesreća se nerijetko zbiva u sjeni dobrih zakona. Kao što se nedemokratski procesi nerijetko zbivaju/provide pod maskom demokracije. Buniti se tada izgleda/znači dijelom govoriti i protiv zakona i protiv demokracije. Ne buniti se znači dopustiti nepravdu u sjeni tih konkretnih zakonskih odredbi, odnosno u kontekstu demokracije u ime koje se provode ti procesi.

No postoji granica preko koje se ne dopušta prijelaz, rov koji se ne napušta. To je prirodno pravo na ljudsko dostojanstvo (o čemu je pisao Bloch). To je ono što se u čovjeku budi i buni kada prepozna igru i igrače iza kulisa demokracije, jednakosti, istih mogućnosti i sl.

7.

Svijet je danas poligon novih oružja, industrije zabave, bankarskih mešetarenja, novog vala kolonijalizma skrivenog u pojmu globalizma. Svijet je pozornica na kojoj svjetske

¹⁰ Isto, str. 86

sile priređuju spektakularne ratove, privide dijaloga i borbu za ravnopravnost u svijetu. Istovremeno, u gledalištu su predstavnici onih naroda koji su imali dovoljno kapitala za kupnju karte. Svi ostali ostali su vani. Čekaju ishod predstave.

8.

Povijest je svjedokom: onaj koji je znao nositi teret, on je opstao i iz dubina vremena donio iskustvo, riječ i vjeru.

Na povijest se pokušalo motriti i kao na svojevrsnu teleologiju spasenja. Kraj bi trebao donijeti spas. Spas bi trebao pričekati kraj. Onaj koji je razapet između Istoka i Zapada, između kultura i civilizacija, pisama, navika i hijerarhija – on zna: spašen je onaj koji osvijesti mjesto koje mu svijet udijeli na temelju njegove energije i identiteta.

Povijest je prepuna vještačkih identiteta koji su se rušili preko noći i nestajali. Ono sa čime se narodi nisu mogli identificirati – nije moglo opstati. Opstanak ne ovisi o snazi laži ili uvjeravanja nego o samoosjećanju identiteta naroda koji zbiljski pokaže odlučnost volje za opstankom i zauzimanjem djelatne uloge u svijetu podijeljenom meridijanima.

Onaj tko je dublje zaronio u pitanja smisla, opstojnosti, kako ljudi tako i nacija, kultura, civilizacija – nije mogao ne doći do stava da svojim iskustvima tvorimo nezamjenjive niše iskustava koje su jedinstvene i kao takve mogu biti sudbinski važne za čovječanstvo.

Bošnjaci su sljedbenici vjere koja se poput pjesme razliježe kako Bosnom tako i bošnjačkom dušom, smekšalom na razinu sevdaha. Bošnjaci su patnja rassetoga naroda. Podignuti na križ nerazumijevanja, osuđeni uskrnuti nakon svih pokušaja uništenja.

Bošnjaci su Istok Zapada i Zapad Istoka, identitet koji svoje zadovoljenje može naći samo u ujedinjenju svijeta.

Bošnjaci dijele sudbinu ranih kršćana osuđenih na istrjebljenje koji su u svojim katakombama vjerovali onako i onoliko kako i koliko bi bilo na čast njihovim sljedbenicima.

Bošnjaci su most kojega treba ponuditi podijeljenome svijetu, most kojemu je jedna obala zapadni civilizacijski krug, a druga obala, obala vjere.

Ako je svaki identitet rezultat suodnosa sa sredinom u kojoj se pokušava opstati, onda je granica ono područje koje bi trebalo slaviti kao sebe-nalaženje svijeta, kao prostor produktivnog, konstruktivnog sučeljavanja.

Ne dakle predziđe kršćanstva ili najzapadnija granica islama nego kao most koji spaja svjetove.

Bosna ima Božji dar. Osuđena je biti poveznicom civilizacijskih hemisfera. To prepoznati znači sresti se sa smislom vlastite opstojnosti uronjene u svijet koji ili gazi ili mora priznati.

9.

Čovjek jest ili nije. Njegova moralnost može biti utemeljena u ovoj ili onoj vjeri ili u kategoričkom imperativu ili u društvenom konsenzusu. On tada jest čovjek vjere i morala. Ona osoba koja se nije uzdigla na razinu ljudskoga, ona je dio svijeta izrabljivanja, ponižavanja, istrebljenja drugoga. Riječ je o osobi koja se poistovjetila s partikularnim ciljevima koji joj opravdavaju gaženje, ubijanje unesrećivanje drugoga.

Bosna jest ili nije. Jednako tako svijet jest ili nije. Svijet bez uljuđenih odnosa svih bosanskih nacija svijet je u kojemu nema smisla živjeti. Ako je zemlja stoljećima mirno na sebi nosila crkve džamije i sinagoge, suvremenim ratnicima etera ne smije se dopustiti da svako neko vrijeme dijele naše zajedničko nebo.

10.

El Gazali je jedan od mislilaca koji su nas podsjećali da se stalno moramo pitati tko smo samima sebi i odakle dolazimo. Je li onda identitet Bošnjaka nešto što treba odrediti netko izvana ili je riječ o tome da i u takvom slučaju mora postojati samosvijest o onome što se može ili mora biti.

Strah od različitoga, strah od energije drugačijeg prakticiranja vjere nerijetko je bio iskrom želje da se to drukčije, 'strano', 'uvezeno' kao takvo uništi, istrijebi, očisti eliminira.

Strah od različitoga nije znao da će u onima koje je osudio na istrebljenje probuditi dodatnu strast za samosviješću vlastitog identiteta.

Identity and Identities Towards the Finale

Summary

The question of identity contains all our questions: who we are, what we are, where we are going, on basis of what we are what we are, what attacks us, destroys us, develops us and enriches us ... In answering the questions of identity we can use the attitudes and arguments of theology, philosophy, biology, physics, or of some other discipline – logic, neurolinguistics and even quantum physics. But what is for sure is that there cannot be any more answers on identity matter without critical consideration of mass-media context which, like a python, has encompassed the body of every citizen of today's world. In that sense the author believes that some global injustices continuously supported by untruths – widely spread by the massmedia – should be reinterpreted for the sake of peace and humanity perspective.